

УДК 371.21

В. Г. Дем'янова

ПОСІБНИК З РЕФЕРУВАННЯ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОМУ СПІЛКУВАННЮ

© Дем'янова В. Г., 2017
<http://orcid.org/0000-0002-5175-2953>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.575921>

У статті розглядається досвід навчання іноземних студентів Харківського національного автомобільно-дорожнього університету реферуванню професійно-орієнтованих наукових текстів. Характеризується сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземної мови, який передбачає формування у студентів здатності іношомовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення. Описується серія посібників з навчання реферування наукових текстів. Зазначається, що зміст матеріалів посібника відібрано з урахуванням майбутньої спеціальності студентів і профілю їхнього навчання і включає тексти транспортної, економічної, дорожньо-будівельної, електронно-технологічної спрямованості. Аналізується структура навчальних посібників з реферування і система вправ, що включені до кожного з розділів посібника. Робиться висновок про те, що система вправ, подана у посібниках, сприяє формуванню в іноземних студентів навичок аналітико-синтетичної переробки текстової інформації, набуттю навичок і вмінь структурно-семантичної компресії тексту, необхідних для успішного реферування професійно-орієнтованих наукових текстів.

Ключові слова: реферування, наукові тексти; професійно-орієнтоване навчання; структурно-семантична компресія тексту; реферативний виклад.

Дем'янова В. Г. Обучение иностранных студентов реферированию профессионально-ориентированных текстов.

В статье рассматривается опыт обучения иностранных студентов Харьковского автомобильно-дорожного национального университета реферированию профессионально-ориентированных научных текстов. Характеризуется современный профессионально-ориентированный подход к обучению иностранного языка, который предполагает формирование у студентов способности иноязычного общения в конкретных профессиональных, деловых, научных сферах и ситуациях с учетом особенностей профессионального мышления. Описывается серия пособий по обучению реферированию научных текстов. Отмечается, что содержание материалов пособия отобрано с учетом будущей специальности студентов и профиля их обучения и включает тексты транспортной, экономической,

дорожно-строительной, электронно-технологической направленности. Анализируется структура учебных пособий по реферированию и система упражнений, включенных в каждый из разделов пособия. Делается вывод о том, что система упражнений, представленная в пособиях, способствует формированию у иностранных студентов навыков аналитико-синтетической переработки текстовой информации, приобретению навыков и умений структурно-семантической компрессии текста, необходимых для успешного реферирования профессионально-ориентированных научных текстов.

Ключевые слова: реферирование; научные тексты; профессионально-ориентированное обучение; структурно-семантическая компрессия текста; реферативное изложение.

Demianova V. G. Teaching of foreign students an abstract professionally oriented text.

The experience of teaching of foreign students in Kharkiv National Automobile and Highway University the abstract professionally oriented scientific texts is discussed in the article. The current professionally-oriented approach to learning a foreign language, which involves the formation of students ' ability of foreign language communication in specific professional, business, scientific spheres and situations considering the features of professional thinking is analyzed. Series of textbooks on teaching the abstracting scientific texts are described. It is noted that the content of the benefits selected on the basis of the future specialty of students and profile their learning, and includes the texts of the transportation, economic, construction, technology orientation. The structure of textbooks on legal research and exercise system included in each section of the manual is analyzed. The system of exercises presented in textbooks, contributes to the formation of foreign security of students skills of analytical and synthetic processing of textual information, acquisition of skills and abilities of the structural and semantic compression of text, necessary for a successful abstraction of professionally oriented scientific texts is concluded.

Key words: *abstracting scientific texts; vocational education; structural-semantic compression of text; he abstract presentation.*

Постановка проблеми. Для іноземних студентів, які отримують освіту у вишах України, професійно-орієнтоване навчання визнається сьогодні пріоритетним напрямком. Під професійно-орієнтованим розуміється навчання, засноване на врахуванні потреб студентів у вивченні іноземної мови, що диктується особливостями майбутньої професії або спеціальності. Воно передбачає поєднання оволодіння професійно-орієнтованою іноземною мовою з розвитком особистісних якостей студентів, знанням культури країни мови, що вивчається та придбанням спеціальних навичок, заснованих на професійних

і лінгвістичних знаннях. Сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземної мови передбачає формування у студентів здатності до іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення, при організації мотиваційно-спонукальної і орієнтовно-дослідницької діяльності. Підготовка фахівців технічних спеціальностей полягає у формуванні таких комунікативних умінь, які дозволили б здійснювати професійні контакти іноземною мовою у різних сферах та ситуаціях.

Метою даної статті є опис досвіду розробки і використання серії посібників з навчання іноземних студентів реферуванню наукових текстів професійно-орієнтованої спрямованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінність реферування як методичного прийому, що формує навички і вміння розвиваючого іншомовного читання і письма, досліджувалася в роботах А. Вейзе, Н. Зоріної, О. Басової, В. Бім, Р. Роговитого та ін. Однак, незважаючи на різноманіття наукових досліджень, присвячених питанням реферування професійно-орієнтованих текстів, проблема навчання реферуванню текстів інженерної спрямованості розроблена недостатньо повно і потребує подальшої розробки з точки зору комунікативного підходу.

Виклад основного матеріалу. На думку дослідників, іноземна мова може стати не тільки об'єктом засвоєння, але й засобом розвитку професійних умінь іноземних студентів, оскільки включає в себе професійно-орієнтовану спрямованість змісту навчального матеріалу [7, с. 16].

Сьогодні професійно-орієнтоване навчання іноземної мови в технічних вишах вимагає нового підходу до відбору змісту. Він повинен бути орієнтований на останні досягнення в тій чи іншій сфері людської діяльності, своєчасно відображати наукові досягнення в сферах, що безпосередньо стосуються професійних інтересів учнів, надавати їм можливість для професійного зростання [3, с. 28].

Спеціаліст завтрашнього дня повинен володіти високим рівнем професіоналізму, правильно і швидко орієнтуватися у світі технологічних і технічних інновацій, вміти здобувати, аналізувати, синтезувати, обробляти інформацію, що міститься в різних джерелах. Саме тому одним з основних

завдань мовної підготовки іноземців у ВНЗ є навчання студентів користуватися літературою за фахом у професійних цілях.

Останнім часом підвищився інтерес до проблем не лише пошуку, але і згортання інформації, в яких реферування займає центральне місце. Під реферуванням ми розуміємо вид мовленнєвої діяльності, що полягає у вилученні з прочитаного тексту основного змісту і заданої інформації з метою їх письмового викладу, або процес розумової переробки і письмового викладу тексту, що читається, результатом якого є складання вторинного документа – реферату [2, с. 34]. Для написання реферату необхідні такі навички та вміння: виявлення основної фактологічної інформації в тексті первинного документа, поділ тексту на смислові фрагменти, вичленення основної і суттєвої інформації в цих фрагментах, компресія мовного оформлення інформації, лінгвістичне оформлення самого тексту реферату відповідно до вимог цього жанру.

У відповідності до професійно-орієнтованої спрямованості навчання іноземних студентів на кафедрі мовної підготовки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету створена серія посібників з навчання реферуванню наукових текстів (автори: Дем'янова В. Г., Моргунова Н. С., Кісіль Л. М., Уварова Т. Ю.). Зміст матеріалів посібника відібрано з урахуванням майбутньої спеціальності студентів і профілю їх навчання і включає тексти транспортної, економічної, дорожньо-будівельної, електронно-технологічної спрямованості. Джерелами текстового матеріалу посібників були підручники, навчальні посібники, статті галузевих журналів за спеціальностями студентів.

Посібник складається з чотирьох розділів. Перший розділ містить теоретичні відомості про реферати наукового тексту та вправи на відпрацювання мовних засобів реферативного викладу.

Метою вправ є відпрацювання навичок передачі інформації речень у реферативній формі, в основі якої знаходиться номінативна структура. Крім того, формується вміння висловлювати думку автора до об'єктивної інформації за допомогою конструкцій реферативного викладу. Розвиваються також навички використання засобів зв'язку між реченнями для складання реферату як складного тексту.

Перший розділ включає також підрозділи, що характеризують реферат і анотацію як основні жанри наукового стилю. Звертається увага на те, що текст

реферату має свої мовні особливості, продиктовані належністю до наукового стилю мовлення:

- логічність, об'єктивність викладу;
- терміни;
- абстрактні іменники, невизначено-особистісні речення;
- прислівникові і дієприслівникові обороти, однорідні члени речення;
- слова узагальнюючого характеру і клішовані обороти, відсутні в тексті першоджерела.

Для правильного розуміння специфіки наукового стилю мовлення в першому розділі Посібника наведено список дієслів, що широко використовуються у текстах рефератів:

а) для перерахування основних проблем реферату: автор розглядає, описує, аналізує, називає, розкриває, каже, розбирає, показує, викладає, висвітлює, зупиняється, повідомляє;

б) для позначення дослідного або експериментального матеріалу: автор досліджує, висловлює, розробляє припущення, доводить, висуває, з'ясовує, вважає, стверджує;

в) для переліку питань, розглянутих в першоджерелі: автор наводить перелік, зупиняється на, відзначає, зачіпає, позначає, нагадує;

г) передають слова і думки, які автор першоджерела особливо виділяє: автор виділяє, зазначає, підкреслює, стверджує, повторює, спеціально зупиняється, неодноразово повертається, звертає увагу, приділяє увагу, концентрує увагу, загострює увагу, акцентує увагу, зосереджує увагу;

д) для узагальнень, підведення підсумків: автор робить висновок, приходиться до висновку, узагальнює, підводить підсумки, підсумовує;

е) для вираження позиції автора: автор погоджується (згоден), заперечує, сперечається, спростовує, полемізує, критикує, розходиться у поглядах, висуває заперечення, аргументи, докази.

При роботі над мовою реферату велика увага приділяється відпрацюванню спеціальних кліше, характерних для жанру реферату та анотації. Автори посібника виходять з того, що кліше є мовним стереотипом, готовим оборотом, що легко відтворюється у певних умовах і контекстах стандарту. У науковому викладі є ряд подібних мовних стереотипів:

У статті мова йде... (про що?)

Суть проблеми зводиться... (до чого?)

У статті автор ставить (зачіпає, висвітлює такі проблеми, (зупиняється (на чому?) стосується (чого?)...)

Автор приходить до висновку (висновку), що...

Перевагою роботи є...

Недоліком роботи є...

Треба зауважити (підкреслити), що...

У статті велика увага приділяється... та ін.

Досвід роботи свідчить, що найбільших труднощів студенти зазнають при морфолого-синтаксичному згортанні текстового матеріалу у вторинний інформаційний документ, оскільки мова реферату є перекодуванням мовних засобів у певну мовну і логічну структуру, що містить набір однакових мовних форм і структур.

Будь-яка трансформація наукового тексту передбачає знання великої кількості граматичних правил, володіння конструкціями наукової мови, а також способами їх синонімічної трансформації.

На нашу думку, відпрацювання навичок компресії і трансформації на рівні словосполучення і речення повинне передувати власне реферуванню.

У Посібнику подано систему вправ, спрямованих на вироблення вищевказаних навичок, наприклад:

1. Інформацію головних речень тексту подайте у реферативній формі.

2. Прочитайте мікротексти. Виділіть речення типу: Фізика – це наука.

Інформацію речень запишіть у реферативній формі.

3. Утворить від виділених дієслів іменники і подайте інформацію даних пропозицій в реферативній формі.

4. Прочитайте мікротексти. Інформацію виділених речень подайте у реферативній формі. Використайте мовні кліше.

Другий, третій і четвертий розділи Посібника присвячені навчанню складанню рефератів-конспектів, рефератів-резюме і рефератів-оглядів.

Існують різні класифікації рефератів в залежності від способу кількісної і якісної переробки інформації першоджерел. Для навчальних цілей у Посібнику традиційно використовуються три види рефератів: реферат-резюме, реферат-конспект і реферат-огляд.

Навчання складанню кожного виду реферату має свою специфіку, але, в цілому, підпорядковується загальним принципам реферування.

Другий, третій і четвертий розділи посібника включають теоретичний матеріал про види рефератів, їх зразки, а також вправи зі стиснення інформації наукового тексту

У посібнику використовувалися вправи, що сприяють розвитку загального розуміння тексту, тлумачення заголовка, виділення найбільш важливої інформації в тексті, відшукування в тексті відповідей на запитання, переказ змісту тексту або окремих абзаці ; поділ тексту на смислові відрізки, усний переклад та лексико-граматичний аналіз складних речень, складання плану тексту, скорочення малоістотної інформації, скорочення складних речень та фіксування найбільш важливих положень.

Етап безпосереднього реферування наукового тексту супроводжується системою вправ, що включає як тренувальні вправи, так і мовні, які виконуються в аудиторії під керівництвом викладача. Наприклад:

1. Прочитайте зразки рефератів-резюме, визначте їх структуру.

Підкресліть мовні кліше

2. Прочитайте текст 1. Визначте його тему і позначте головні комунікативні блоки теми. Підкресліть речення, що несуть основну інформацію.

3. З'єднайте інформацію тексту, дану праворуч, з мовними кліше, даними ліворуч. Не забувайте про реферативній формі викладу.

4. Прочитайте назву тексту 2, визначте його тему і можливий зміст. Назвіть можливі підтеми.

5. Прочитайте текст 2. Перевірте, чи правильно ви визначили підтеми. Складіть номінативний план.

6. Визначте головні комунікативні блоки тексту 2, зазначивши відповідні абзаци. Підкресліть речення, що несуть основну інформацію.

7. Прочитайте речення. Виразіть їх зміст з допомогою реферативної форми, виключаючи слова, що несуть додаткову інформацію.

Вправи по складанню різних видів рефератів мають суттєві відмінності, разом з тим покрокове виконання дій, спрямованих на формування навичок змістової і мовної компресії залишається однаковим.

Висновки. Таким чином, система вправ, що подана у Посібнику, сприяє формуванню в іноземних студентів навичок аналітико-синтетичної переробки текстової інформації, набуттю навичок і вмінь структурно-семантичної компресії тексту, необхідних для успішного реферування професійно-орієнтованих наукових текстів.

Литература

1. Басова Е. В. Об обучении реферированию иностранной научной литературы / Е. В. Басова // Вопросы методики преподавания в вузе. – СПб. : Нестор, 2006. – Вып. 9. – С. 83-85.

2. Вейзе А. А. Чтение, реферирование и аннотирование иностранного текста : учеб. пособие / А. А. Вейзе. – М. : Высшая школа, 1985. – 127 с.

3. Гапочка И. К. Цели и содержание реферативного вида чтения на русском (иностранном) языке / И. К. Гапочка // Преподавание русского языка аспирантам-иностранцам. – М. : Наука, 1981. – С. 28–35.

4. Зорина Н. Д. Обучение аннотированию и реферированию иностранной литературы по специальности в неязыковом вузе : дисс. ... канд. пед. наук. – М., 1973. – 270 с.

5. Каргина Е. М. Особенности обучения реферированию профильной профессионально-ориентированной литературы на иностранном языке / Е. М. Карыгина // Современные научные исследования инновации. – 2014. – № 12–3 (44). – С. 106–111.

6. Матухин Д. Л. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку студентов лингвистических специальностей / Д. Л. Матухин // Язык и культура. – 2011. – № 2 (14). – С. 32-41.

7. Образцов П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов / П. И. Образцов, О. Ю. Иванова. – Орел : ОГУ, 2005. – 114 с.